

วิถีประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือสู่การพลิกฟื้นนาร้าง
กรณีศึกษาโรงเรียนชาวนา บ้านละหา จังหวัดนราธิวาส*
CONSULTATIVE DEMOCRACY TOWARDS ABANDONED FIELDS REVIVAL
CASE STUDY: FARMER SCHOOL BAN LAHA, NARATHIWAT PROVINCE

คมวิทย์ สุขเสนีย์, นินุสรา มินทรศักดิ์*, อารีฟ มะกะ

Khomvit Suksanee, Ninusra Mintrasak*, Areef Makae

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ยะลา ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajbhat University, Yala, Thailand

*Corresponding author E-mail: ninusra.m@yru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ถอดบทเรียนแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในการพลิกฟื้นนาร้าง กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนชาวนาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส และ 2) เพื่อหาแนวทางพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนชาวนาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประธาน สมาชิก และปราชญ์ของกลุ่มโรงเรียนชาวนา ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลแวง รวม จำนวน 9 คน ผู้วิจัยเลือกโดยอาศัยกรอบทฤษฎี และดุลพินิจของนักวิจัย นอกจากนั้น ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับการทำงานในพื้นที่ จึงเล็งเห็นความสามารถของผู้ให้ข้อมูล โดยวิธีการเลือกตัวอย่างนี้ มีจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก (Purposive Selection) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณสมบัติ ภายใต้กรอบของการศึกษาวิจัยและภายหลังจากนั้นจึงดำเนินการร่วมสนทนากลุ่ม รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีสอบสามเส้าเพื่อเปรียบเทียบ ข้อค้นพบที่ได้ศึกษา จำแนก และจัดระบบข้อมูลออกเป็นระบบ แล้วตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย วิเคราะห์หาบทสรุปร่วมกันของเรื่องนั้น แล้วนำเสนอข้อมูลเป็นข้อความแบบบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการถอดบทเรียนแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในการพลิกฟื้นนาร้าง แบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ 1.1) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการฟื้นฟุนาร้าง 1.2) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการสร้างโรงเรียนชาวนา และ 1.3) เป็นประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการสร้างพื้นที่กลางและกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนชาวนา และ 2) แนวทางพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นการยกระดับการพูดคุยผ่านเครือข่ายต่างหมู่บ้าน โดยเริ่มต้นจากประเด็นปัญหาที่ชาวนาประสบสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา ผ่านกระบวนการปรึกษาหารือร่วมกับเครือข่าย และการที่จะให้พื้นที่อื่น ๆ มาพูดคุยร่วมกัน อาจใช้กระบวนการที่มีความหลากหลาย

คำสำคัญ: ปรึกษาหารือ, ประชาธิปไตย, โรงเรียนชาวนา

Abstract

This research aims to: Extract lessons from the consultative democratic guidelines in the revitalization and reconstruction process, with a case study of the rice-farming community schools in La Ha village, Narathiwat Province. Find ways to develop a consultative democratic model, with a case study of the rice-farming community schools in La Ha village, Narathiwat Province. This is a qualitative research study, with key informants including school group chairpersons, members, and representatives of the rice-farming community schools, village elders, and sub-district administrative organization officers, totaling 9 individuals. The researchers selected these informants based on theoretical frameworks and researcher discretion, leveraging their familiarity with the area to recognize the capabilities of the data providers. The purposive selection method aimed to identify main data providers under the research study framework. Subsequently, group discussions were conducted, along with participatory observation, data analysis using triangulation methods for comparison, studying findings, categorizing and systematizing data, interpreting results in an inductive manner, analyzing common conclusions, and presenting narrative data. The research findings indicate: 1) Lessons from the consultative democratic guidelines in the revitalization and reconstruction process are divided into three aspects: 1.1) Consultative democracy through the reconstruction process. 1.2) Consultative democracy through the construction of rice-farming community schools. 1.3) Consultative democracy through the creation of central spaces and networks of rice-farming community schools. 2) Development pathways for a consultative democratic model involve elevating discussions through village network connections, starting from identifying problems faced by rice farmers to problem-solving through consultative discussions within the network. Additionally, providing other areas with opportunities for joint discussions may require diverse processes.

Keywords: Consultative, Democracy, Farmer School.

บทนำ

การรวมศูนย์ของประเทศไทยเห็นได้จากการรวมอำนาจการบริหารการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ การสั่งการให้ดำเนินการตามนโยบาย รวมไปถึงการติดตามตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานไว้ที่ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคเป็นส่วนที่ได้รับการมอบหมายแต่งตั้งจากส่วนกลางให้เป็นเจ้าหน้าที่ (บางครั้งใช้คำว่า เป็นตัวแทนของส่วนกลาง) หรือเป็นผู้ปฏิบัติงานหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่ส่วนกลางกำหนดในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ สำหรับส่วนท้องถิ่นเป็นส่วนการบริหาร หรือส่วนการปกครองตนเองที่ส่วนกลางแบ่งปันอำนาจไว้ให้คนในท้องที่ของจังหวัดต่าง ๆ ที่มีความเจริญเติบโตตามมาตรฐานที่ส่วนกลางกำหนด แต่ถึงแม้จะได้แบ่งปันไปแล้ว ส่วนท้องถิ่นก็ยังถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลเป็นอย่างมากจากส่วนภูมิภาค (สุชาย ตรีรัตน์, 2536) หนึ่งในประเด็นที่เป็นจุดอ่อนของประชาธิปไตยและเริ่มถูกตั้งถามจากทั่วโลก คือ “ความล้มเหลวของการปกครองโดยใช้ระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน” (ธีรยุทธ บุญมี, 2540) ดังนั้นจึงมีการกล่าวหรืออธิบายกันอย่างกว้างขวางว่าเพราะเหตุใดประชาธิปไตยจึงยังไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้น เพียงบางส่วนเท่านั้นในสังคมไทย ซึ่ง

คำอธิบายเหล่านี้เริ่มตั้งแต่การไม่มีการศึกษาหรือคุณภาพของประชาชน การที่พรรคการเมืองและการเลือกตั้งไม่สามารถสร้างให้เกิดตัวแทนที่แท้จริงของประชาชนได้ จนถึงการยึดอำนาจของทหารที่ทำลายกระบวนการประชาธิปไตย เป็นต้น (ณัฐพล บุญยพิพัฒน์, 2562)

ความสำคัญของการนำแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาใช้ คือ สามารถแก้ไขข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทนในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ขาดหายไป ทั้งยังเป็นการสร้างกระบวนการที่ยึดธรรม เพราะการตัดสินใจที่เป็นผลมาจากกระบวนการปรึกษาหารือทำให้เกิดผลลัพธ์ที่มีความชอบธรรม ทุกคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามาหารือกันด้วยความเท่าเทียมกัน (ปรีชา อุตระกุล และคณะ, 2552) ประชาธิปไตยชุมชนจึงมีความพยายามที่จะให้ประชาชนได้ใช้สิทธิของตนเองในการเสนอแนะ แสดงความคิดเห็น หรือจัดการชุมชนให้ตอบสนองต่อวิถีการดำเนินชีวิตได้ด้วยตัวเอง โดยใช้หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมและการปรึกษาหารือ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ถือเป็นการเมืองของชุมชนที่สะท้อนถึงการสร้างหน่ออ่อนของการค้นหาผู้นำการกำหนดนโยบายสาธารณะ รวมถึงการตรวจสอบการบริหารกิจการสาธารณะซึ่งกันและกัน (ชัยวัฒน์ โยธี, 2560) ซึ่ง “การเมืองสมานฉันท์เป็นประชาธิปไตยมากกว่าการเมืองเลือกตั้ง และการเมืองสมานฉันท์ คือ ประชาธิปไตยของชุมชน เมื่อชุมชนเข้มแข็งเป็นประชาธิปไตยจะช่วยต้านทานทุกสิ่งทุกอย่าง จะช่วยแก้ปัญหาทุกชนิด เพราะฉะนั้นเราต้องมีชุมชนเข้มแข็งเต็มพื้นที่ ก็จะช่วยสร้างประชาธิปไตยหรือการเมืองสมานฉันท์ให้ เกิดขึ้น” (ประเวศ วะสี, 2549)

โรงเรียนขวานาบ้านละหา อำเภอแวง จังหวัดนราธิวาส มีการใช้วิถีปฏิบัติของชุมชนในการแก้ปัญหา นาร้างด้วยการปรึกษาหารือ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกร่วมกัน ด้วยการพูดคุยสนทนาในวงเล็ก ๆ อย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การจับมือลงปฏิบัติการพลิกฟื้นนาร้างร่วมกัน (คมวิทย์ สุขเสนีย์, 2564) ดังนั้นกระบวนการประชาธิปไตยเป็นกระบวนการสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งโรงเรียนขวานาบ้านละหา อำเภอแวง จังหวัดนราธิวาส ถือเป็นพื้นที่ตัวอย่างของกระบวนการพัฒนาที่ใช้การปรึกษาหารือผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งหากมีการนำแนวทางดังกล่าวมาต่อยอดเป็นกระบวนการเพื่อนำไปสู่การดำเนินงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ จะส่งผลทำให้เกิดความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถอดบทเรียนแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในการพลิกฟื้นนาร้าง และหาแนวทางพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือกรณีศึกษาโรงเรียนขวานาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส เพื่อแสวงหาทางออก ยุกระดับ และแนวทางที่เหมาะสมในระดับชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในการพลิกฟื้นนาร้าง กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนขวานาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส
2. เพื่อหาแนวทางพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนขวานาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีการดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวนทั้งสิ้น 9 คน ได้แก่ 1) ประธานกลุ่มโรงเรียนชาวบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส จำนวน 1 คน 2) สมาชิก และปราชญ์ของกลุ่มโรงเรียนชาวบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส จำนวน 6 คน 3) ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน 4) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลแว้ง จำนวน 1 คน ได้คัดเลือกแบบเจาะจง ตามคำแนะนำจากผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการบันทึกข้อมูลและรายงานผลการวิจัยก่อนการดำเนินการเก็บข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้จะครอบคลุมกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยมีกระบวนการเก็บข้อมูลตั้งแต่การลงพื้นที่สำรวจการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มชาวบ้านและสัมภาษณ์แบบเป็นทางการกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด ซึ่งการดำเนินการทั้งหมดมีขั้นตอนโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group) เพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการเปิดโอกาสให้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและในการพัฒนา รวมทั้งมองไปถึงอนาคตระยะกลางและระยะยาว (สุภางค์ จันทวานิช, 2561)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยผ่านคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นนักวิชาการในพื้นที่ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และภายหลังจากนั้นจึงให้ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 9 คน ร่วมดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบข้อมูลรวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีสอบสามเส้าเพื่อเปรียบเทียบ ข้อค้นพบที่ได้ศึกษา 2) จำแนกและจัดระบบข้อมูลเป็นการนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกเป็นระบบ 3) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปร่วมกันของเรื่องนั้น 4) นำเสนอข้อมูลเป็นข้อความแบบบรรยาย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า บริบทพื้นที่หมู่บ้านละหา ตำบลแว้ง อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส มีสภาพทุ่งนาที่เคยร้าง จากการทำนาเป็นระยะเวลายาวนานประมาณ 20 ปี ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น เกิดโรคระบาดและปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ในปี 2549 ได้มีการฟื้นฟูทำนาโดยกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีอุดมการณ์เพื่อฟื้นฟูนาร้าง และปรับสภาพทุ่งนาให้มีชีวิต ประกอบกับมีปราชญ์ชาวอาวุโสหลายคนที่พร้อมจะถ่ายทอดองค์ความรู้การทำนาให้แก่เยาวชน เช่น นายดุลละ สะอะ และนายอิบรอเฮง ยูโซ๊ะ เป็นต้น (อาหะมะ นุ, 2566) จากแนวคิดดังกล่าว มีแกนนำเยาวชนหนึ่งคนที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ชื่อ นายมุฮัมมัด บิง ซึ่งเป็นนักศึกษาที่เรียนจบสายเกษตร มีความมุ่งมั่น และได้พยายามเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มเพื่อน ๆ เยาวชนให้ลุกขึ้นมาปลูกข้าวกันอีกครั้ง เมื่อมีสมาชิกที่มีความฝันเหมือนกันเป็นกลุ่มเยาวชนในรุ่นเดียวกัน แต่ยังขาดประสบการณ์การทำนา จึงหาทางออกด้วยการเข้าไปขอคำปรึกษา และเรียนรู้ขั้นตอนการทำนาจากนักปราชญ์ ชื่อนายดุลละ สะอะ และได้พูดคุยถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ เช่น ราคาข้าวที่สูงขึ้น เป็นต้น ในขณะที่พูดคุยทำให้เกิดบรรยากาศตื่นตัวทั้งปราชญ์และเยาวชน ปราชญ์รับปากว่าจะทำ ทำให้กลุ่มเยาวชนรู้สึกมั่นใจ และพร้อมเดินทางเพื่อฟื้นฟูนาร้าง โดยมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. เพื่อถอดบทเรียนแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในการพลิกฟื้นฟูนาร้าง กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนชาวบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีรายละเอียด 3 ประการ

ประการแรก ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการฟื้นฟูน้ำร้าง โดยมีจุดเริ่มต้นจากที่ชาวบ้านประสบปัญหาข้าวสารราคาสูง ยางราคาถูก และสภาพพุงนาที่ร้างอย่างยาวนานประมาณ 20 กว่าปีที่ไม่ได้รับการฟื้นฟู (มุอำหมัด บิง, 2566) จากปัญหาดังกล่าว เป็นเหตุให้เกิดการปรึกษาหารือในวงเสวนาเล็ก ๆ เพื่อรื้อฟื้นการแก้ปัญหาบ้านร้าง โดยเกิดการรวมกลุ่มเยาวชน ประมาณ 9 คน ที่เป็นเพื่อนสนิท เลี้ยงวัวด้วยกันในทุ่งนา เป็นกลุ่มเพื่อนที่เติบโตมาด้วยกัน และอยู่ด้วยกันมาโดยตลอด ได้นัดประชุมอย่างไม่เป็นทางการบ่อยครั้งอย่างต่อเนื่อง โดยมีประเด็นสนทนา ส่วนใหญ่จะพูดคุยเกี่ยวกับการฟื้นฟูน้ำร้าง เพื่อให้เยาวชนในกลุ่มมีความตระหนักจนตกผลึกทางความคิด และนำไปสู่การร่วมมือลงปฏิบัติการฟื้นฟูทำนาร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ชัยณรงค์ เครือนวน และคณะ เรื่อง “การสร้างประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดสระแก้ว: ฐานการพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่นจากภาคประชาชน” ผลการศึกษาพบว่าในส่วนของการประชุมตำบลคลองทับจันทร์ รูปแบบประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่น มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ในรูปแบบของ “สภาภาพ” ซึ่งเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชน ข้าราชการ นักพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนและบูรณาการการทำงานเข้าด้วยกัน (ชัยณรงค์ เครือนวน และสังข์ เจริญวงศ์, 2556)

ประการที่สอง ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการสร้างโรงเรียนขานา กระบวนการนี้เกิดขึ้นหลังจากที่มีการปลูกขานาให้มีการฟื้นฟูน้ำร้างขึ้นอีกครั้ง แต่กลุ่มเยาวชนและปราชญ์ ก็ยังมีความกังวลว่าการทำนาจะหายไปอีกครั้ง เนื่องด้วยกระบวนการปลูกข้าวที่ต้องใช้ความอดทนสูง ต้องมีความรู้ คนรุ่นใหม่มีน้อยคนที่จะสนใจ และนับวันคนจะหันหลังแล้วเปลี่ยนวิถีชีวิตซื้อข้าวแทนการปลูกข้าว ด้วยเวลาที่เหมาะสมทางองค์การบริหารส่วนตำบลแวง มีโครงการศึกษาดูงาน และได้เชิญตัวแทนขานาในตำบลแวง จำนวน 2 คนประกอบด้วย ประธาน และรองประธานของกลุ่มขานา ไปดูงานที่ภาคเหนือจังหวัดเชียงรายทำให้เห็นโมเดลโรงเรียนขานา และการทำนาอินทรีย์เป็นรูปธรรมที่สามารถสร้างกระแสให้คนสนใจการปลูกข้าว จึงมีความสนใจที่จะกลับมาทำที่บ้าน โดยผ่านกระบวนการประชุมปรึกษาหารือ เชิญกลุ่มแกนนำขานา และปราชญ์ร่วมกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแวง เพื่อจัดของงบประมาณสนับสนุนสร้างศาลาอเนกประสงค์เพื่อจัดตั้งโรงเรียนขานาแบบไม่เป็นทางการให้แก่กลุ่มขานาบ้านละหา เมื่อมีโรงเรียนขานาเกิดขึ้นทำให้เป็นกระแสความสนใจของผู้คนที่ต้องการมาเรียนรู้วิถีชีวิตของขานาเพิ่มขึ้น มีนักเรียนจากโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่ นำนักเรียนมาเรียนรู้วิถีชีวิตการเป็นอยู่ของขานา ทำให้โรงเรียนขานายกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการทำนาอินทรีย์ให้กับเยาวชนที่สนใจ และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

ประการสุดท้าย เป็นประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการสร้างพื้นที่กลางและกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนขานา

โรงเรียนขานาบ้านละหาเป็นพื้นที่กลางของกลุ่มวิสาหกิจ และเครือข่ายขานา เพื่อการปรึกษาหารือกัน รับฟังความคิดเห็นของกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับหน่วยงานที่สนใจ และยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันมีเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงชันโรงโรงเรียนขานา กลุ่มวิสาหกิจธนาคารต้นไม้ กลุ่มวิสาหกิจปลาส้ม และเครือข่ายขานา 7 พื้นที่ ได้แก่ 1) บ้านกรือซอ 2) บ้านบาโงอาเล็ง 3) บ้านยะหอ 4) บ้านตือมายู 5) บ้านบาโงตือบู 6) บ้านฮูแตมาแจ และ 7) บ้านละหาเป็นศูนย์แม่โครงการนาแปลงใหญ่และนายมุอำหมัด บิงได้รับหน้าที่เป็นประธานศูนย์นาแปลงใหญ่

เงื่อนไขของการประชุมปรึกษาหารือต้องมีความต่อเนื่อง มีการพูดคุยในที่ประชุม หามติที่เป็นประชาธิปไตย มีการประชุมเป็นประจำทุกครั้งที่มีการประชุม ซึ่งเป็นการประชุมเพื่อถอดบทเรียน เมื่อทีมงานมาแจ้งกรณีปัญหาที่มีการประชุม ในที่ประชุมนั้นมีคณะกรรมการซึ่งก่อนการประชุมใหญ่จะมีการประชุมย่อยของคณะกรรมการย่อยก่อน ทีมงานชาวনারুনบุกเบิกจะเป็นที่คณะกรรมการย่อย เพราะคนเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อฟื้นฟูการทำนาโดยแท้จริง ในที่ประชุมจะใช้หลักการฟังเสียงผู้อาวุโส

2. แนวทางพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนชาวนาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

แนวทางพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือประกอบด้วย 3 ด้าน

2.1 การยกระดับการพูดคุยผ่านเครือข่ายต่างหมู่บ้าน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสร้างเครือข่ายให้ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการทำนา ด้วยการจัดกิจกรรมเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิด สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาที่อยู่ภายในพื้นที่ นอกพื้นที่ และภาคีท้องถิ่น เพื่อสร้างเครือข่ายให้ความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการทำนา

2.2 การเลือกประเด็น และจุดแข็งของพื้นที่ที่สามารถทำให้คนในหมู่บ้านสนใจและเปิดมุมมองใหม่ๆ ด้วยการแลกเปลี่ยนนำความรู้จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และขยายต่อยังพื้นที่อื่น ๆ ผ่านกระบวนการปรึกษาหารือแบบวงเสวนา

2.3 การมีส่วนร่วมของแม่ข่ายและลูกข่าย การยกระดับเครือข่ายจะต้องมีแม่ข่ายเข้ามามีส่วนร่วมและหนุนเสริมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายชาวนาด้วยกัน การบริหารจัดการของแม่ข่าย ที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ไปยังเครือข่ายใกล้เคียงในกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับการทำนา หรือการแลกเปลี่ยนจุดเด่นของพื้นที่ และอาจจะมีการแข่งขันกีฬาชาวนาหมุนเวียนภายในกลุ่มเครือข่าย

แนวทางพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นการยกระดับการพูดคุยผ่านเครือข่ายต่างหมู่บ้าน โดยเริ่มต้นจากประเด็นปัญหาที่ชาวนาประสบสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา การที่จะให้พื้นที่อื่น ๆ มาพูดคุยร่วมกัน อาจใช้กระบวนการที่มีความหลากหลาย เช่น กลุ่มโรงเรียนชาวนาเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่น ๆ ต้องลงพื้นที่พูดคุยให้กับคนในพื้นที่อื่น ๆ ด้วยการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างคนหลายช่วงวัย ได้แก่ ปรชาญชาวนาอาวุโส แกนนำเยาวชนรุ่นพี่ เยาวชนชาวนารุ่นพี่ และเยาวชนชาวนารุ่นน้อง ได้มานั่งแลกเปลี่ยนความคิดเพื่อถอดประเด็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคของการทำนา เลือกประเด็นจุดแข็งของพื้นที่ที่สามารถทำให้คนในหมู่บ้านสนใจ ด้วยการแลกเปลี่ยนนำความรู้จากการสังเคราะห์ เพื่อที่ได้ไปขยายต่อยังพื้นที่อื่น ๆ โดยใช้กระบวนการเปิดพื้นที่ด้วยเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ปัจจุบันพื้นที่โรงเรียนเยาวชนนา ได้รับการยอมรับให้เป็นพื้นที่ตัวอย่างของการทำนาอินทรีย์ ด้วยกระบวนการวิจัย ทำให้ชาวบ้านตระหนักว่า เมื่อพัฒนามาเป็นโรงเรียนนาอินทรีย์ จำเป็นจะต้องเป็นต้นแบบการทำนาอินทรีย์ให้กับพื้นที่อื่น ๆ นำไปสู่การเปลี่ยนวิถีคิดมาร่วมทำนาอินทรีย์ ด้วยการใช้วิธีการดำเนินแบบดั้งเดิม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

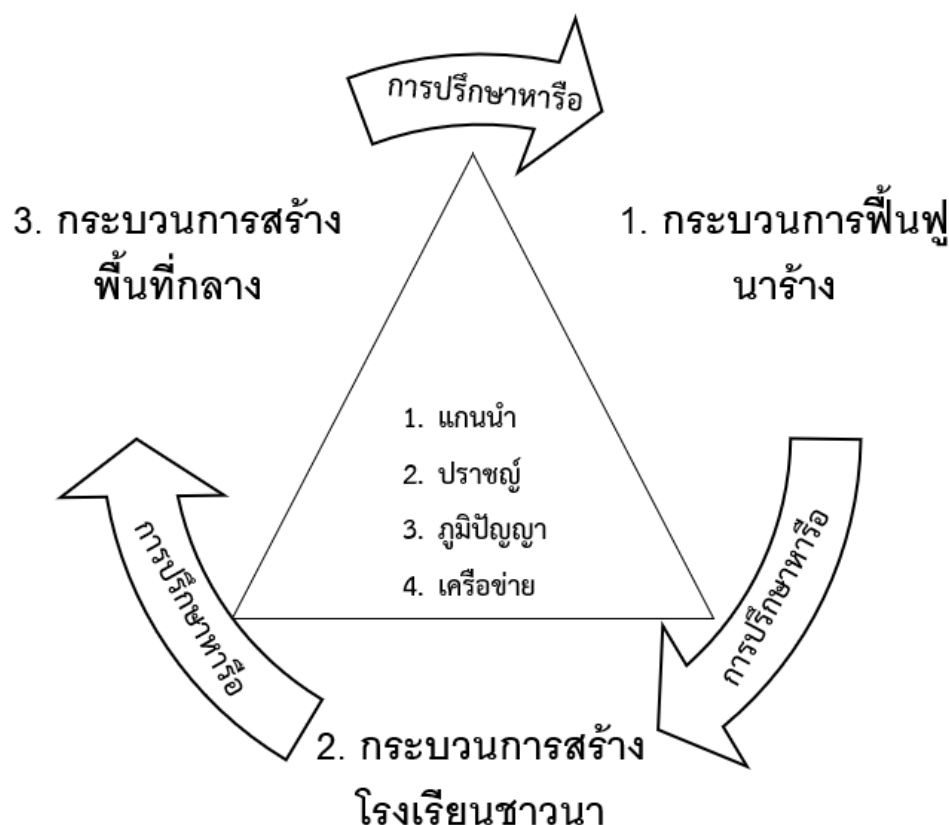
1. แนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในการพลิกฟื้นฟูนาร้าง กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนชาวนาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส แบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ 1)ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการฟื้นฟูนาร้าง 2)ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการสร้างโรงเรียนชาวนาและ 3) เป็น

ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการสร้างพื้นที่กลางและกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนชาวนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิตา มะมา ที่สรุปว่า การศึกษาวิจัยเรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือของชุมชนบ้านอ่าวอุดม ตำบลทุ่งสุขลา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชลบุรี พบว่า แนวทางของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านอ่าวอุดม ในช่วงแรก เป็นช่วงของการเริ่มต้นปรับเปลี่ยนวิถีจัดการกับปัญหาจากท่าเทียบเรือที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาด้านสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม สร้างเครื่องมือขึ้นที่เรียกว่า 4 รู้ ขึ้นมาเพื่อให้เกิดการพูดคุยและรับ ฟังกัน มีเป้าหมายหลักเพื่อหาทางออกและอยู่ร่วมกัน โดยรูปแบบการปรึกษาหารือ ในช่วงแรกเป็นไปใน แบบเวทีอภิปรายปัญหา (Issue Forums) และช่วงหลังจากการเกิดขึ้นของธรรมนูญชุมชนบ้านอ่าวอุดม มีลักษณะของการจัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการเพื่อทำงานติดตามและตรวจสอบการทำงานของท่าน้ำเรือ สร้างพื้นที่ในการพูดคุยระหว่างกันเป็นประจำทุกเดือน กล่าวคือ รูปแบบของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ในช่วงที่ 2 เป็นไปในรูปแบบของการปรึกษาหารือแบบวงเสวนาปัญหาชุมชน (Study Circles) อีกทั้ง จากการศึกษาพบว่า เงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือขึ้นในชุมชนบ้านอ่าวอุดม คือ ผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาที่มีผลต่อชุมชนบ้านอ่าวอุดมที่สุดในที่สุดนำไปสู่กระบวนการนำปัญหามาพูดคุยและแก้ปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองร่วมกัน รวมถึงการมีเครื่องมือที่ดีและ การมีเป้าหมายร่วมกัน ความเข้มแข็งของกลุ่มแกนนำ เงื่อนไขของระยะเวลา Time - space สร้าง Trust ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ท่าทีของบริษัท และการเปิดท่าเรือให้คนในชุมชนสามารถเข้าไป ตรวจสอบได้ และประการสุดท้ายคือ เครือข่ายภายนอก ซึ่งมีผลต่อการเกิดขึ้นของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และผลลัพธ์จากประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านอ่าวอุดม ผลลัพธ์ที่ เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านอ่าวอุดมและการเกิดขึ้นของ คณะกรรมการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจากท่าเทียบเรือบ้านอ่าวอุดมและ ผลลัพธ์ที่แสดงออกมาในเชิงคุณค่าที่เกิดขึ้นจากกระบวนการปรึกษาหารือดังกล่าว ตัวอย่างเช่น การขยายขอบเขตของคำว่า “ชุมชน” ที่หมายรวมถึงท่าเรืออุตสาหกรรมภายในพื้นที่ด้วย อีกทั้งการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับการเมืองภาคประชาชน เป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการ พัฒนา และคุณค่าที่เกิดจากการพูดคุยและรับฟังกันด้วยเหตุผล (สุวิตา มะมา, 2562)

2. แนวทางพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนชาวนาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การยกระดับการพูดคุยผ่านเครือข่ายต่างหมู่บ้าน 2) การเลือกประเด็น และจุดแข็งของพื้นที่ 3) การมีส่วนร่วมของแม่ข่ายและลูกข่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยวัฒน์ โยธี พบว่า การสร้างประชาธิปไตยชุมชนเป็นระบบการขับเคลื่อนชุมชนผ่านกลไก อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยใช้กลไกการรวบรวมกลุ่มแกนนำและกลไกการรวบรวม สมาชิกที่มีลักษณะสำคัญ คือการรับรู้และตระหนักถึงปัญหา เป็นผู้ปลุกกระตือรือร้นการตั้งเป็นคณะทำงาน และจัดเวทีเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งลักษณะสำคัญดังกล่าวแสดงถึงการมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือในภาคปฏิบัติการของประชาชนและในส่วน of กระบวนการจรรโลงประชาธิปไตย ชุมชนมีลักษณะเป็นปฏิบัติการที่เป็นเครื่องมือในการหนุนเสริมการมีส่วนร่วม ในลักษณะของการมี เวทีเพื่อปรึกษาหารือในภาคปฏิบัติการโดยให้สิทธิกับประชาชนในทางตรงมามากยิ่งขึ้น คือ การสนทนากลุ่มย่อย ทุกคนสามารถยกประเด็นขึ้นมาพูดคุยปรึกษากันได้ การจัดเวทีการเรียนรู้หรือ การ จัดเวทีประชาคม รวมถึงการสร้างขบวนการหรือการจัดคณะทำงาน โดยมีจุดมุ่งหมายการมีส่วนร่วม ของประชาชนเป็นไปอย่างทั่วถึง (ชัยวัฒน์ โยธี, 2558)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ ได้พบองค์ความรู้ใหม่ จากการวิเคราะห์แนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในการพลิกฟื้นฟูนาร้าง กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนชานาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส แบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการฟื้นฟูนาร้าง ประการที่สอง ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการสร้างโรงเรียนชานา และประการสุดท้าย เป็นประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการสร้างพื้นที่กลางและกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนชานา ซึ่งสามารถเขียนเป็นรูปโมเดลได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในการพลิกฟื้นฟูนาร้าง กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนชานาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า 1) ผลการถอดบทเรียนแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในการพลิกฟื้นฟูนาร้าง กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนชานาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส แบ่งออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการฟื้นฟูนาร้าง ประการที่สอง ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการสร้างโรงเรียนชานา และประการสุดท้าย เป็นประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านกระบวนการสร้างพื้นที่กลางและกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนชานา 2) เพื่อหาแนวทางพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนชานาบ้านละหา จังหวัดนราธิวาส เป็นยกระดับการพูดคุยผ่านเครือข่ายต่างหมู่บ้าน โดยเริ่มต้นจากประเด็นปัญหาที่ชานาประสบสู่แนวทางการแก้ไขปัญห การที่จะให้พื้นที่อื่น ๆ มาพูดคุยร่วมกัน อาจใช้กระบวนการที่มีความหลากหลาย เช่น กลุ่มโรงเรียนชานาเป็น

ต้นแบบให้กับพื้นที่อื่น ๆ ต้องลงพื้นที่พูดคุยให้กับคนในพื้นที่อื่น ๆ ด้วยการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนหลายช่วงวัย ได้แก่ ประชาชนชาวนาอาวโซ แกนนำเยาวชนรุ่นพี่ เยาวชนชาวนาอาวโซ และเยาวชนชาวนาอาวโซ ได้นำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อถอดประเด็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคของการทำนา เลือกประเด็นจุดแข็งของพื้นที่ที่สามารถทำให้คนในหมู่บ้านสนใจ ด้วยการแลกเปลี่ยนนำความรู้จากการสังเคราะห์เพื่อที่ได้ไปขยายต่อยังพื้นที่อื่น ๆ โดยใช้กระบวนการเปิดพื้นที่ด้วยเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ปัจจุบันพื้นที่โรงเรียนเยาวชนนา ได้รับการยอมรับให้เป็นพื้นที่ตัวอย่างของการทำนาอินทรีย์ ด้วยกระบวนการวิจัย ทำให้ชาวบ้านตระหนักว่า เมื่อพัฒนามาเป็นโรงเรียนนาอินทรีย์ จำเป็นจะต้องเป็นต้นแบบการทำนาอินทรีย์ให้กับพื้นที่อื่น ๆ นำไปสู่การเปลี่ยนวิธีคิดมาร่วมทำนาอินทรีย์ ด้วยการใช้วิธีการดำเนินแบบธรรมชาติ ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ควรมีการเปิดพื้นที่เสรีภาพทางความคิดระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชนให้บ่อยครั้งเพื่อที่จะทำให้ทราบถึงความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง และสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปสู่การกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โรงเรียนชาวนาบ้านละหา ถือเป็นพื้นที่การเรียนรู้เชิงสังคมที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้น ภาครัฐควรดำเนินการส่งเสริมทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้สู่ชุมชนอื่นๆในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการกระตุ้นและแรงจูงใจให้กับกลุ่มจิตอาสาที่ดำเนินงานพัฒนาร่วมกัน ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำโมเดลแนวทางประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือไปสู่การวิเคราะห์กระบวนการในพื้นที่อื่นๆเพื่อให้เกิดการสังเคราะห์กระบวนการที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- คมวิทย์ สุขเสนีย์. (2564). นาร้างสู่แหล่งเรียนรู้ริมท้องทุ่งโรงเรียนชาวนาบ้านละหา อำเภอบางบาล จังหวัดนราธิวาส. วารสารการพัฒนาศาสนาและวัฒนธรรม, 3(2), 79-85.
- ชัยณรงค์ เครือนวน และสิตางค์ เจริญวงศ์. (2556). โครงการการสร้างประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดสระแก้ว: ฐานการพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่นจากภาคประชาชน (ชุดโครงการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น). สระแก้ว: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ชัยวัฒน์ โยธี. (2558). การสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยชุมชนในจังหวัดสงขลา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชัยวัฒน์ โยธี. (2560). ตัวแทนทางการเมืองในมิติวิถีประชาธิปไตยชุมชน. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 12(1), 209-221.
- ณัฐพล บุญยพิพัฒน์. (2562). ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทย (พ.ศ. 2475 – ปัจจุบัน) : ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะ ยุคดิจิทัล ครั้งที่ 5 “การบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล: กฎหมาย ความเป็นธรรม และการกลับคืนสู่ประชาธิปไตย” 1 - 2 พฤศจิกายน 2562 ณ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น . มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2540). ประชาธิปไตยตรวจสอบในจุดจบสู่ชุมชนมุนาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ประเวศ วะสี. (2549). การเมืองสมานฉันท์ สร้างสรรค์ความเข้มแข็งท้องถิ่น ในต้นทางชุมชนประชาธิปไตย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.
- ปรีชา อุตระกุล และคณะ. (2552). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การเสริมสร้างประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) ด้วยกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารืออย่างมีวิจารณ์ญาณ (Deliberative Democracy). กรุงเทพมหานคร : กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สภาพัฒนาการเมือง.

- มูอำหมัด บิง. (15 เมษายน 2566). แนวทางประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือ. (นายคมวิทย์ สุขเสนีย์, ผู้สัมภาษณ์)
- สุชาย ตรรัตน์. (2536). รัฐไทย : รัฐรวมศูนย์-ศูนย์รวมปัญหา. เชียงใหม่ : โครงการศึกษาการปกครองท้องถิ่น คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2561). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 16) . กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิตา มะมา. (2562). ประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือของชุมชนบ้านอ่าวอุดม ตำบลทุ่งสุขลา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชลบุรี. เรียกใช้เมื่อ 28 กรกฎาคม 2566 จาก <https://repository.nid a.a c.t h/handle/662723737/5103>
- อาหะมะ นุ. (12 เมษายน 2566). แนวทางประชาธิปไตยแบบปรีชาหาหรือ. (นายคมวิทย์ สุขเสนีย์, ผู้สัมภาษณ์)